

Сучасні напрями розвитку суспільства

Колективна монографія

УДК 009:3(082)
С91

С91 **Сучасні напрями розвитку суспільства:** кол. моногр. – Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2022. – 205 с.

ISBN 978-617-7886-36-4

Рецензенти

Штулер Ірина Юрївна,
*доктор економічних наук, професор,
перший проректор ВНЗ «Національна академія управління»*

Погоріла Світлана Григорівна,
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри славістичної філології,
педагогіки і методики викладання
Білоцерківського національного аграрного університету*

Харченко Артем Вікторович,
*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства, культурології та історії науки
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»*

*Рекомендовано до друку редакційною колегією збірника наукових праць
«Соціально-гуманітарний вісник» (протокол № 4-мн від 30.05.2022)*

У монографії висвітлюються актуальні питання сучасних напрямів розвитку суспільства. Досліджуються проблеми розвитку педагогіки, соціології, філософії, психології, соціальних комунікацій, спорту, фізичної культури, туризму, мистецтвознавства, культурології, філології, історії, економіки, управління, права. Монографія буде корисною науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також широкому колу осіб, які цікавляться сучасними напрямками розвитку суспільства.

ISBN 978-617-7886-36-4

© СГ НТМ «Новий курс», 2022
© Автори, 2022

Розділ перший.**Педагогіка, соціологія, філософія, психологія,
соціальні комунікації**

1.1.	Модернізація організаційних форм навчання у ЗВО в умовах парадигмальних змін: теоретичні основи	...	6
1.2.	Psychological principles of ethics as a result of oversaturation of barbarism in human relations	...	13
1.3.	The study that was killed:phantom reflections on moral capitalin modern poetry in ukrainian and russian	...	17
1.4.	Семантичні аспекти поняття «толерантність»	...	22
1.5.	Фактори ефективності стратегії цілісного використання інструментів онлайн комунікації для побудови персонального бренду HR директора компанії	...	30
1.6.	Естетизація війни: неолібералізм, нарцисизм, діджиталізація	...	39
1.7.	Формування цифрової компетентності майбутніх інженерів під час розв'язування фізичних задач	...	50
1.8.	Концепції «навчання впродовж життя» та «безперервне навчання» в системі навчання дорослих	...	56
1.9.	Formation of a knowledge system about the geographical shell in the process of studying the course «General earth science»	...	61
1.10.	Formation of pedagogical skills of future teachers of geography on ecological education in the conditions of secondary school	...	66
1.11.	The value of the course «Geology with educational practice» in the environmental education of future teachers of geography	...	72
1.12.	Викладання дисципліни «Етика ділового спілкування» як засіб формування комунікативних компетентностей у студентів технічних ЗВО у міжкультурному середовищі	...	77

Розділ другий.**Мистецтвознавство, культурологія, філологія,
історія**

2.1.	Небо як осягнена далечінь у поезії Марії Тіллó «Поринути у втішну прохолоду!»	...	82
2.2.	Особливості художньої виразності у відтворенні реалій епохи в романі Галини Тарасюк «Блудниця вавилонська»	...	86
2.3.	До питання виникнення й ранньої історії Ужгорода	...	92
2.4.	Кількісні та конотаційні характеристики німецькомовних фразеологізмів з гастрономічним компонентом	...	99
2.5.	Категорії «символ» та «світло» в структурі середньовічної естетики	...	103
2.6.	До питання використання перекладу при навчанні української мови як іноземної на початковому етапі	...	113

Розділ третій.**Економіка, юриспруденція, політика,
публічне адміністрування**

3.1.	Legal regulation and international cooperation between the EU and Ukraine	...	118
3.2.	Інвестиційні засади забезпечення розвитку економіки України	...	127
3.3.	Політико-правова роль європейського парламенту в процесі застосування ст. 50 Договору про Європейський Союз	...	135
3.4.	Щодо внутрішнього контролю майна комунальної власності територіальних громад	...	142
3.5.	Сутність, структура та стратегічні аспекти забезпечення економічної безпеки підприємства	...	149
3.6.	П'ять глобальних проблем економіки	...	156

	Стор.
3.7. Економічна необхідність та розвиток особистого страхування в Україні	... 160
3.8. Ціннісний підхід у системі функціонування ринку інформаційних технологій	... 170
3.9. Особливості інноваційної політики в агробізнесі України	... 179
3.10. Роль людського капіталу в розвитку міжнародного бізнесу	... 184
3.11. Біоекономіка: необхідність розвитку концепції замкнутого циклу	... 189
3.12. Особливості застосування порівняльного методу в політологічних дослідженнях	... 200

8. [Електронний режим]. – Режим доступу: <http://unbib.mk.ua/index.php/2009-06-11-15-23-30/56-2009-06-11-15-26-08/4744-2021-l-r-150-.html>
9. [Електронний режим]. – Режим доступу: <http://www.enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/14073/Aliyeva.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
10. [Електронний режим]. – Режим доступу: <http://www.inst-ukr.lviv.ua/files/paradygma/69-84-gm.pdf>
11. [Електронний режим]. – Режим доступу: <https://chytomo.com/neznani-zolotoi-nytky-ukrainskoi-literatury-j-zavdannia-natsionalnoho-vyzvolennia/>
12. [Електронний режим]. – Режим доступу: <https://docplayer.com/45173183-Liricheskaya-poeziya-kak-roznanie-ili-k-voprosu-o-vnezapnom-v-tvorchestve-i-kulture.html>
13. [Електронний режим]. – Режим доступу: <https://duh-i-litera.com/bookstore/sotsialnij-kapital-teorija-mizhosobistisnogo-prostoru>
14. [Електронний режим]. – Режим доступу: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1111/j.1467-9248.2012.00951.x>
15. <https://rb.com.ua/uk/blog-uk/omnibus-uk/skilki-chitajut-ukrainci/>
16. [Електронний режим]. – Режим доступу: <https://sociology.ucu.edu.ua/sztompka-moral-capital/>
17. [Електронний режим]. – Режим доступу: <https://www.academia.edu/9367885>
18. [Електронний режим]. – Режим доступу: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=834>
19. [Електронний режим]. – Режим доступу: <https://www.londonukrainianreview.org/posts/ukrainian-studies>
20. [Електронний режим]. – Режим доступу: <https://www.l-ukrainka.name/uk/Guide/JakubskyBorys.html>
21. [Електронний режим]. – Режим доступу: <https://www.nature.com/articles/s41599-021-00764-3>
22. [Електронний режим]. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/248960757_Moral_action_as_social_capital_moral_thought_as_cultural_capital
23. [Електронний режим]. – Режим доступу: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0304347920300946>
24. [Електронний режим]. – Режим доступу: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0304347920300715>
25. [Електронний режим]. – Режим доступу: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0304347920300922>
26. [Електронний режим]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3370944-maksimum-motivacii-minimum-poezii-aki-knigi-kupuvali-ukrainci-v-2021-roci.html>
27. [Електронний режим]. – Режим доступу: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>

Варнавська Інна В'ячеславівна

Кандидат педагогічних наук, доцент

Херсонський державний аграрно-економічний університет

1.4. Семантичні аспекти поняття «толерантність»

Проблема формування і розвитку толерантності актуальна, тому використовуються різні тлумачення цього феномена у вітчизняних і зарубіжних дослідженнях, описуються різні кейс ситуації реальних практик прояви толерантності та інтолерантності.

Процеси глобалізації, зростання мобільності, відкриті ринки праці, міграційні потоки призводять до актуалізації проблеми мультикультуралізму в суспільстві. Полікультурні компетентності лише на рівні особистості виявляються у системі поглядів, цінностей, мотивів, установок. Позиція полікультурності на рівні особистості є результатом рефлексивного осмислення етнічної диверсифікації суспільства, що виражається в прагненні людини будувати відносини з собою, людьми своєї та інших національностей, світом без примусу, при конструктивному

вирішенні проблем і суперечностей за допомогою вибору. Виховання і розвиток полікультурної особистості, аспекти, якими керують національні освітні системи, але є актуально затребуваними в глобальному суспільстві, заснованому на принципах творчого прогресивного розвитку, гармонізації міжнародних відносин, вибудовуванні конструктивного діалогу, активного обговорення глобальних загальнолюдських проблем та усвідомлення відповідальності за свої дії.

Термін «толерантність» був уперше використаний французьким філософом і політичним діячем Антуаном Л. До. Дестюд де Трасі. На зараз у соціології і політології толерантність є одним із основних демократичних принципів, нерозривно пов'язаних з концепціями плюралізму, свободи соціальної і прав людини. Формування розуміння толерантності здійснювалося упродовж двох століть. Латинське слово «toleranten», яке стало похідним для поняття толерантності, означає стійкість, несприйнятливість до зовнішніх змін, і тривалий час було терміном суто медичним, біологічним. Але сьогодні із загальною тенденцією дифузії між гуманітарними, соціальними, природничими, точними науками і, відповідно, зближенням понять, він об'єктивно набуває іншого значення. Воно лише частково пов'язані з його первинним змістом.

Визначення терміна «толерантність» для всього Євросоюзу наведено у «Програмі формування установок толерантної свідомості та профілактики екстремізму» на основі «Декларації принципів толерантності» [4] як:

- цінність та соціальна норма громадянського суспільства, що виявляється у праві бути різними всіх індивідів громадянського суспільства;

- забезпечення стійкої гармонії і конструктивної взаємодії між різними соціальними групами;

- повага до різноманітності різних світових культур, цивілізацій і народів;

- готовність до розуміння і співпраці з людьми, що різняться за зовнішністю, мовою, переконаннями, звичаями і віруваннями;

- навички ефективної міжкультурної взаємодії.

Ця феноменологія толерантності передбачає терпиме ставлення до інших національностей, рас, кольору шкіри, статі, сексуальної орієнтації, віку, інвалідності, мови, релігії, політичних чи інших думок, національного чи соціального походження,

власності. На думку французького дослідника М. Конша, моделлю толерантних відносин у сучасному європейському розумінні є така спільнота, в якій панують інтелектуальна свобода і абсолютна толерантність до будь-якої думки.

З позиції психологічної науки толерантність (інтолерантність) одна із найбільш істотних проявів поведінкових характеристик індивідів у плані суспільних відносин. Вони характеризують особливі, зазвичай, емоційні відносини, які формуються з урахуванням оцінки деякого об'єкта (іншого індивіда) внаслідок зв'язку з ним. Виходячи з цієї семантики, С. К. Бондирева і Д. В. Колесов пропонують формулу: зв'язок, оцінка, ставлення, поведінка (намір) (толерантна або інтолерантна) [3].

Толерантність можна розуміти і як відсутність негативної реакції індивіда у тих випадках, коли вона можлива та очікувана зовнішнім суб'єктом. Але глибинні підстави толерантності мають різні значення. Справжня толерантність – відсутність підстав для негативної реакції, демонстративна (проблемна) – це стримування себе індивідом від негативної реакції (гальмування їм своїх спонукань). В останньому випадку індивід показує, демонструє толерантність із низки причин, серед яких можуть бути вигода, намір, ієрархічність, імідж, обставини виживання, поблажливість (байдужість) тощо. Оскільки толерантність – це поведінкова та особистісна характеристика індивіда, то про її способи оцінювання можна говорити лише у компетентнісній парадигмі. Крім того, толерантність можна спостерігати (вимірювати) тільки в контексті її значущості – значущої для індивіда ситуації.

Отже, толерантність має три підстави: контекстна, компетентісна, діяльнісна. У психолого-педагогічній науці виділяють вроджену толерантність (неагресивність) і набуту толерантність (завдяки освіті та вихованню).

У психологічному словнику толерантність визначається як:

- встановлення ліберального прийняття моделей поведінки, переконання і цінностей інших людей;
- стійкість до поведінкових відхилень, конфлікту, невизначеності;
- здатність виносити стрес без серйозної шкоди для психіки людини.

Сенс толерантності психологи визначають з позицій індивідуально-психологічних особливостей особистості як і відсутність чи ослаблення реагування будь-якої несприятливий

чинник, використовуючи його позначення здатності до опору. Толерантність проявляється у підвищенні порога емоційного реагування на загрозливу ситуацію.

Доречно виділити такі етапи формування толерантності, пов'язані з ідентифікацією людиною самої себе як особистості, що входять до складу диференційованого розуміння психологічної феноменології толерантності:

- природна толерантність – відкритість, допитливість, довірливість – властива дитині і ще не асоціюється з якостями її «Я»;
- моральна толерантність – терпіння, терпимість, асоційована з особистістю, що вже сформувалася, «зовнішнім Я» людини;
- натуральна толерантність – прийняття, довіра, що асоціюється з сутністю або «внутрішнім Я» людини, яка формується під впливом низки зовнішніх і внутрішніх факторів.

У психолого-педагогічних дослідженнях немає єдиного погляду поняття «толерантність». Тому так важливо у будь-яких практично-орієнтованих проєктах щодо «толерантності» визначитися (домовитися) з вихідних концептуальних підстав поняття. У літературі виділення ознак і проявів толерантності відбувається з різних підстав, і ставляться вони до різних предметних напрямів: найбільш докладно розглянуті ті з них, які розкривають сутність розуміння та особливості побудови індивідом взаємин з іншими.

Нам імпонує тлумачення запропоноване О. І. Богдановою: «толерантність як інтегративна якість особистості представлена взаємообумовленими і взаємодоповнювальними компонентами когнітивної, афективної і поведінкової сфер, засноване на ціннісному ставленні до людей як представників інших соціокультурних груп і що виявляється в активній життєвій за рахунок конструктивної взаємодії з іншими культурами, формами самовираження та способами прояву людської індивідуальності» [1].

Толерантність породжує ставлення довіри, встановлення до компромісу та співробітництва, дружелюбність на противагу інтолерантності, що породжує ставлення недобррозичливості, негативізму, агресії, злості. «Толерантність/інтолерантність є характеристикою конкретної поведінки індивіда у тій чи іншій ситуації. У найзагальнішому сенсі толерантність можна як здатність індивіда сприймати без агресії думки, які від своїх, і навіть

особливості поведінки й зовнішності інших індивідів. Зрозуміло, толерантність має межі» [1].

С. К. Бондирева визначає толерантність як здатність індивіда без заперечень і протидії сприймати від його власної думки, спосіб життя, характер поведінки та будь-які інші особливості інших індивідів, це домінанта відмовитися від агресії [2].

З точки зору американських соціологів, толерантність є не позицією невтручання і терпіння, а усвідомленою активною позицією, що захищає права людини слідувати своїм переконанням, сповідувати свою релігію, зберігати свої культурні цінності.

Так, варто запропонувати п'ять підходів до розгляду толерантності: гуманістичний, диверсифікаційний, особистісний, діалогічний, фасилітативний. Опишемо смисли феномена толерантності у кожному із них. У гуманістичному підході толерантність сприймається як прояв свідомого, осмисленого та відповідального вибору людини, її власної позиції. У диверсифікаційному підході толерантність сприймається як складний, багатоаспектний, багатокомпонентний феномен. В особистісному підході психологічної основою толерантності є цінності, смисли та особистісні настанови. У діалогічному підході досліджується міжособистісна толерантність: особливий спосіб взаємовідносини та міжособистісної взаємодії з «іншим», міжособистісний діалог. І, нарешті, у фасилітативному підході акцент на розвиток толерантності та створення умов для цього.

Толерантність – це така психологічна характеристика, яка, з одного боку, сприяє ефективному міжкультурному взаємодії, з другого боку, формується внаслідок його здійснення. На думку Ю. А. Іщенко, толерантність визначається як терпимість до інших поглядів, яка є ознакою впевненості в собі та свідомістю надійності своїх власних позицій, це внутрішнє активне ставлення, що виявляється чи то в співчутті (і мовчанні), чи то в дії (і діалозі) [4], це визнання права існування протилежних точок зору, як усвідомлене морально-розуміє співпереживання. Безумовно, толерантність – одна з тих якостей особистості, яка формується лише з появою внутрішньої зрілості, цей процес продовжується протягом усього життя. Тому складно говорити про стабільно високий рівень толерантності у молоді, навіть якщо вони його продемонстрували в полікультурній ситуації. Зі зміною ситуації полікультурної взаємодії рівень толерантності може цього не підтвердити.

За твердженням І. В. Харіною, толерантність до інших поглядів, звичаїв, вміння бачити особливості своєї культури у тих інших, сприймати світ як сукупність складних взаємозв'язків, коли порушення однієї з них може призвести до катастрофи, – це характеристики глобальної освіти, що свідчать про актуальність цієї педагогічної концепції.

Слід зазначити, що суттєві зміни, що відбуваються у суспільстві, ставлять на порядок денний необхідність полікультурної освіти, викликаного посиленням взаємовпливу етнокультурних груп, трансформацією групової та індивідуальної свідомості особистостей багатонаціонального, полілінгвального та полікультурного суспільства. Все перераховане вище актуалізує проблему формування полікультурних компетенцій, важливою складовою якої є толерантність.

Л. П. Костікова зазначає, що в соціально-педагогічному контексті полікультурна освіта є способом формування певних соціально-установлювальних і ціннісно-орієнтаційних схильностей комунікативних та емпатійних умінь, що дозволяють особистості здійснювати інтенсивну міжкультурну взаємодію та проявляти розуміння інших культур, а також толерантність по відношенню до їх носіїв.

За твердженням Т. Ю Гур'янової, толерантність розглядається як один із показників прояву одного з компонентів (мотиваційно-ціннісного) полікультурної компетентності. Як критерії та показники полікультурної компетентності студентів цей дослідник виділяє:

- когнітивний критерій (полікультурні знання);
- мотиваційно-ціннісний критерій (наявність позитивної мотивації до освоєння полікультурних знань і взаємодії з представниками різних культур, сформованість полікультурних якостей, таких як толерантність, безконфліктність, емпатія);
- діяльнісний критерій (сформованість полікультурних умінь і навичок);
- наявність досвіду позитивної взаємодії із представниками різних культур.

Р. Р. Агадулін розглядає полікультурну компетентність як найважливішу професійну компетентність сучасного фахівця. На думку вченого, полікультурна компетентність є інтегрованим результатом навчальної діяльності, педагогічної практики, позанавчальної виховної роботи, а також їх самодетермінаційних

аналогів (самоосвіти, самонавчання, самовиховання). Структура полікультурної компетентності представлена такими елементами: аксіологічний, теоретичний, технологічний, особистісний, організаційно-комунікативний, інтегративний, адаптивний. Толерантність у міжнаціональних, міжкультурних та соціальних відносинах, гуманізм, демократизм, світоглядна зрілість, громадянська відповідальність та активність, розвинена національна самосвідомість, творча активність, високий рівень культури є значущими якістьми особистості, що має полікультурну компетентність.

Толерантність означає визнання думки інших та є універсальною нормою співіснування, кооперації, соціальної взаємодії. Як наслідок, толерантність є вирішальним фактором, що знижує ситуацію прояву насильства, дискримінації, порушення прав людини. В. С. Собкін виділяє такі умови розвитку толерантності: рівноправність, взаємоповагу, доброзичливість і терпиме ставлення до різних груп, рівні можливості для участі в політичному житті всіх членів суспільства, збереження та розвиток культурної самобутності мов, охоплення подіями суспільного характеру, святами якомога більшої кількості людей, можливість слідувати своїм традиціям всім культур, представлених у суспільстві, свобода віросповідання за умови, що це обмежує правничий та можливості інших членів суспільства.

Провідні педагоги і психологи впевнені, що толерантність треба виховувати з раннього віку, щоб спочатку вона закладалася як доброзичливість, вміння у своїй поведінці не виходити за певні межі, як лояльність та інтерес до відмінностей, як здатність судити не упереджено, не за приналежності, а по суті, більше того, бачити і переживати свою глибинну схожість з іншими людьми, без яких індивід існувати не може. Проблема виховання толерантності в ранньому дитинстві перебуває в руках матері, яка спрямовує розвиток дитини у бік збалансованих, урівноважених, гармонійних відносин із навколишнім світом і доброзичливих відносин з людьми.

Узагальнюючи сутнісні поняття толерантності з урахуванням аналізу різних визначень толерантності, виділимо основні характеристики досліджуваного феномена, зазначені у дослідженні О. І. Богданової [1]. Значними характеристиками толерантності, на думку дослідника, є:

- визнання допустимим і рівноправним існування різноманіття у світі різних образів думки, політичних, релігійних, етнічних та інших поглядів;

- активне визнання права і свободи іншої людини, зокрема права за іншою людиною на власні переконання, права бути іншим;

- поважне терпляче ставлення до чужих думок, вірувань, поведінки;

- дозволу людям відкрито висловлювати свої думки; налаштованість на розуміння і діалог з іншим;

- прагнення досягти узгодження різнорідних думок, інтересів, точок зору переважно методами роз'яснення та переконання;

- утримання від вживання силового впливу з метою запобігання відхиленням у думках, віруваннях, поведінці іншої людини або групи людей;

- захист цінностей інших, визнання плюралізму та різноманіття сучасного суспільства;

- активна життєва та моральна позиція самодостатньої особистості.

Резюмуючи, зауважимо, що толерантність – це багатовимірне та багатоаспектне поняття. Обговорюючи цю проблематику, ми повинні конкретизувати, які аспекти в толерантності важливі: соціальні, конфесійні, міжетнічні, міжнаціональні, гендерні, міжособистісні та в яких конкретних контекстах відносин та соціальних групах перебувають взаємодіючі індивіди чи групи.

Джерела

1. Богданова А. И. Формирование толерантности студентов в поликультурной образовательной среде вуза: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 Теория и методика профессионального образования. Красноярск, 2015. – 221 с.
2. Бондарева Ю. М., Кадацких И. Ю. Особенности конфликтного поведения современной студенческой молодежи. Территория науки. 2015. № 3. – С. 26-29.
3. Бондырева С. К., Колесов Д. В. Толерантность. Введение в проблему. Издательство: Московский психолого-социальный институт (МПСИ). Серия: Библиотека психолога. Москва, 2011. – С. 240.
4. Декларация принципов толерантности. Педагогика толерантности. 1999. № 34. – С. 175-180.